

Een solo voor twee handen en zijn schaduw

Door Jochem Naafs

Vier verschillende solo's waren afgelopen april in Theater Frascati geprogrammeerd. Onder de noemer Alone Together stonden vier choreografen op de vloer, eenzaam en alleen. Een groep toeschouwers zit op de tribune, of staat, in het geval van Paz Rojo's *It's my ass you've been thinking about*, om een wit vierkant heen, en wacht af wat deze choreografen te bieden hebben. Wat zal zich onvouwen tussen performer en publiek, een meting van krachten, een dialoog, of blijven het twee aparte werelden?

Maar wanneer is een dans een solo? Moet je alleen op de dansvloer staan voor een solo en als je alleen op de vloer staat is er dan altijd sprake van een solo? Ben je als solist alleen of samen? En hoe liggen de machtsverhoudingen tussen solist en publiek? Deze vragen vormen het uitgangspunt van dit artikel.

Pas als we samen zijn, is hij alleen

De choreografie van Frédéric Gies' *Dance (Practicable)* is in principe ontwikkeld voor maximaal acht personen. Deze acht volgen allemaal dezelfde aanwijzingen op, maar uit niets in de *score* blijkt dat dit zal moeten leiden tot synchronisme. De vraag is of de voorstelling een solo wordt op het moment dat deze maar door één persoon wordt uitgevoerd. Dit is namelijk wat Gies doet in Theater Frascati.

De voorstelling begint met iets wat lijkt op een warming up. Vervolgens rolt Gies in grote cirkels over de vloer. Langzaam komt hij meer naar boven. Dit deel van de choreografie lijkt zich te kenmerken door herhaling met kleine veranderingen. Als hij weer op beide benen staat, worden zijn bewegingen langzamer. Een lange saaie periode breekt aan; minutenlang weet Gies niet te boeien. Totdat Madonna erin knalt: "Time goes by, so slowly. Time goes by, so slowly". Daarvoor leek Gies met iets anders bezig. Hij was in zichzelf gekeerd, nu Madonna haar teksten zingt en de muziek voor houvast zorgt, durft Gies weer op te kijken en lacht hij naar zijn publiek. Hij is niet langer alleen, maar met het publiek. Wordt juist niet daardoor zijn dans een solo?

Frédéric Gies vertelde reeds in zijn inleiding dat *Dance (Practicable)* een choreografie is voor één of meerdere personen die door iedereen opgevoerd kan worden. De score is na afloop van de voorstelling verkrijgbaar in boekvorm. Het

was niet Gies' intentie om *Dance (Practicable)* een te presenteren solo te laten zijn en dat is aan de voorstelling af te zien. De bewegingen in de voorstelling zijn gebaseerd op de beweging van lichaamsvloeistoffen. Helaas vertelt Gies dit gegeven niet tijdens zijn inleiding en het is dan ook niet uit de dans op te maken. Maar het lijkt te stroken met het feit dat de bewegingen niet in eerste instantie zijn ontwikkeld om getoond te worden. Het gaat hem niet om opvallen of onderscheiden, maar om een innerlijk wereld die je het best kan ervaren door de choreografie zelf te dansen. Iedereen zou dat anders doen, maar niemand wordt een solist.

Zonder de groep kun je je niet onderscheiden, zonder de groep wordt je solo niet gezien. Pas als Gies het contact zoekt met zijn publiek word je je als toeschouwer bewust van de werkelijke situatie: Gies staat als enige van de groep in de zaal op de dansvloer. Door contact te maken benadrukt hij de macht die hij heeft en stelt zich tegelijkertijd kwetsbaar op. Pas als we samen zijn, is hij alleen.

Eén persoon stapt uit de groep

De meest duidelijk solovorm is die waarbij de danser alleen op de dansvloer staat. Maar is het zo dat wat die persoon doet per definitie een solo is? Gaat deze persoon ook geen relaties aan met de muziek, met andere geluiden, met het licht, met de ruimte, met zichzelf op andere momenten, met het publiek? Of is dat nu juist wat een solo definieert?

The Larry and Cherrie show begint in het donker. Langzaam licht een halve cirkel op. Michael Schumacher stapt daar in en danst wat het beste is te beschrijven als een solo voor twee handen en zijn schaduw. Zijn gezicht is nauwelijks te zien en zijn handen verstrengelen en rukken los, zoeken contact en schrikken af. Soms verlicht en op andere momenten in het donker van de schaduw van Schumachers lichaam. Deze schaduw vervult de derde rol en bepaalt wat ik wel en niet kan zien.

In de volgende solo is dat deel van de ruimte verlicht wat eerst donker was en vice versa. Schumacher zit langs de zijwand op een stoeltje te kijken naar een donkere dansvloer, naar denkbeeldige dansers. Zijn hoofd is opgeslokt door een discobal. Hij oogt nerveus, zenuwachtig. Na enige tijd durft hij voorzichtig een eerste stap op de vloer te zetten en hij steelt direct de show. Een spot op zijn langzaam draaiende hoofd maakt dat de hele ruimte om hem draait. Na deze korte solo, schuifelt hij terug naar zijn stoel en kijkt wederom naar een onzichtbare dans.

The Larry and Cherrie show toont eigenlijk een veelheid aan solo's binnen één show. De vraag die bij mij opkomt, is of een solo kan worden uitgevoerd op

een dansvloer waarop meer performers aanwezig zijn dan één? Deze vraag komt bij mij op, ondanks het feit dat Schumacher als enige persoon op de dansvloer is. De aanwezigheid van licht, schaduw en onzichtbare dansers geven de impressie van een andere aanwezigheid.

Schumacher speelt heel bewust met wat de toeschouwer wel en niet kan zien. Hij staat op het toneel en hij weet dat er mensen naar hem kijken. Dit blijkt ook uit zijn solo voor een man en enkele blokken licht en de andere solo's in de voorstelling. Schumacher speelt met de aanwezigheid van andere performers. Hij kijkt naar iemand die het publiek niet kan zien, hij danst met het licht, hij praat met de lichtontwerper. Schumacher is helemaal niet alleen op het toneel zoals Gies dat wel was. Desondanks toont hij het publiek wel degelijk een serie solo's.

Schumacher (als Larry) communiceert in *The Larry and Cherrie Show* diverse malen over de hoofden van de toeschouwers met de lichtontwerper. Dat maakt niet alleen dat zij onderdeel is van de show (als Cherrie), maar het zorgt er ook voor dat het publiek zich er bewust van wordt dat het zich in dezelfde 'mogelijke' wereld bevindt als Larry en Cherrie. Betekent dat dan ook dat de toeschouwers onderdeel zijn van de performance?

Schumacher valt dan toch op. Hij zit niet zoals de anderen in de zaal op een stoel, hij kijkt meestal precies de andere kant op en hij heeft in zijn eentje evenveel ruimte als alle anderen bij elkaar. Op die manier maakt hij duidelijk dat hij weliswaar onderdeel van de groep is, maar tegelijkertijd ook anders. Hij is de ster van de show. Hij heeft de macht om te bepalen wat er gebeurt, hij is de solist. Dit gevoel van een performer die tegelijkertijd heel dichtbij en heel ver weg staat komt ook tijdens de andere twee voorstellingen, *It's my ass you've been thinking about* en *Hauts Cris (Miniature)*, naar boven. Misschien is dat wat een solo doet, wat een solo is? Eén persoon stapt uit een groep en onderscheidt zich daarvan zonder geheel los te komen van de groep, zonder uit het oog te verliezen dat er een groep is. Paz Rojo voert dit kenmerk van een solo het verst door van de vier solisten.

Een gevoel van machteloosheid

De toeschouwers lopen de kleine zaal binnen, op de vloer midden in de zaal is een wit vierkant. Twee opstaande tl-balken staan in twee tegenovergestelde hoeken, maar ze staan niet aan. Het licht van een beamer schijnt op het witte vierkant, recht van boven. De toeschouwers scharen zich langs de randen van de zaal. Ze staan tegen de muur, of gaan zitten op de grond. Dan begint er een video. De beamer projecteert Paz Rojo op de vloer. Om dit te kunnen zien staan

de toeschouwers weer op en lopen naar voren, richting het witte vlak, richting Rojo, richting elkaar. Rojo heeft de touwtjes in handen, zelfs als ze er nog niet is.

De video waarmee *It's my ass you've been thinking about* begint, toont een heftige, ruwe solo. Rojo is naakt en het perspectief, een bovenaanzicht, verstoord en vervreemd haar bewegingen. Dit onalledaagse perspectief maakt mij ervan bewust dat Rojo bepaalt hoe ik kijk naar haar lichaam, naar haar bewegingen. Dit gevoel van machteloosheid wordt versterkt door de titel van de voorstelling. Ja, ik denk aan haar kont en ik kan daar weinig aan doen, hoewel ik misschien meer denk aan de titel in het geheel.

Ook tijdens Vincent Duponts *Hauts Cris (Miniature)* voel ik mij machteloos. Maar dit gevoel van machteloosheid heeft een geheel andere oorzaak. Ik zie een man die vecht met zichzelf en ik kan hem daar niet bij helpen. Een grote boomstam ligt tussen de tribune en de woonkamer achterin het toneel. Er zit een man op, zijn rug naar het publiek. De woonkamer ziet er vreemd uit. Hier klopt iets niet, maar wat het is, is onduidelijk. Op de achterwand van de woonkamer is een lichtvlak geprojecteerd. Het lijkt een raam. Op het moment dat de man de kamer betreedt, blijkt wat er niet klopt. De kamer is veel te klein voor de man. Of is hij zo lang?

In *Hauts Cris (Miniature)* bestaat er een enorme afstand tussen de wereld van de voorstelling en die van de toeschouwer. Zowel letterlijk als figuurlijk. Wat beweegt deze man ertoe om de woonkamer te gaan verbouwen, af te breken, te slopen? Een innerlijk woede maakt zich van hem meester die voor de toeschouwer onverklaarbaar is. Deze woede heeft blijkbaar te maken met een zekere machteloosheid daar de man duidelijk niet kwaad is op de woning, maar daar wel zijn woede tegen keert. Hij gooit een aantal dingen omver, vindt een kettingzaag en zaagt de tafel en vervolgens de muren van het huis aan stukken.

Blijkbaar had het geen zin. Futloos sleept hij zich terug naar de boomstam en begint er met een houten staaf op te slaan, passieloos. Geen ritme, geen klank, enkel slaan. Ondertussen verschijnen regels tekst op de stam van Agrippa d'Aubigné. Een rauwe tekst die verhaalt over oorlog, over lijden, over onmacht? De onmacht van de man op toneel voedt het gevoel van mijn eigen onmacht. Hoewel ik veilig aan de andere kant van de boomstam zit tussen andere mensen, voel ik mij toch alleen. Mijn gevoel past niet langer bij mijn fysieke aanwezigheid en daardoor begrijp ik dat de man juist zijn fysiek gebruikt om controle over zichzelf te krijgen. Ook ik wil schreeuwen, slaan en grijpen, ook ik kan uiteindelijk niet veel meer doen dan onritmisch klappen om dat eigenaardige gevoel weg te bewegen.

Over machtsverhoudingen

Hoe zit dat in *It's my ass you've been thinking about*? Als de film afgelopen is komt Rojo binnen, inmiddels 9 jaar ouder, naakt maar zelfverzekerd. Ze loopt naar het midden van het vierkant en begint te dansen op de plek waar zo-even nog haar evenbeeld te zien was. Soms kwetsbaar, dan weer overweldigend. Haar lichaam moet het ontgelden zo lijkt het. Liggend op de grond, haar nek en schouders rood aanlopend, werpt ze haar benen steeds hoger in de lucht. Eerst landt ze rustig via haar rug, haar billen op haar benen, maar later knalt ze met haar voeten direct op de grond. Ze toont woede, onmacht. Later komt ze weer overeind. Ze loopt rond als een bokser in een ring. Ze kijkt de toeschouwers strak aan terwijl ze één voet op de grond stampt als een paard. Waar kijk je naar? Naar haar blik of naar haar voet?

De titel geeft de performance een haast seksuele tint die in eerste instantie wordt bevestigd door haar naakte aanwezigheid. Maar seksueel is de voorstelling geenszins. *It's my ass you've been thinking about* gaat eerder over machtsverhoudingen. Tussen performer en publiek, tussen centrum en periferie, tussen fysieke pijn en medelijden, tussen controle over de situatie en over het eigen lichaam en machteloosheid tegenover de situatie en het lichaam van de ander. Rojo speelt met haar rol van performer. De toeschouwers komen voor haar en weten niet wat komen gaat. Zij alleen heeft dit voorbereid en al vele malen gedaan. Zij alleen weet hoe het moet. Zij alleen weet wanneer ze zwakker is, of lijkt, en wanneer ze weer boven de toeschouwers uitstijgt.

De macht van de solo/ solist

Het feit dat een performer alleen op de dansvloer staat, betekent niet direct dat de voorstelling een solo is. Interessant is hoe de performer die eenzame positie vervolgens gebruikt. De titel *Alone Together* benadrukt al dat het alleen-zijn van de danser altijd in relatie staat tot het samenzijn van en met het publiek. Eerst moeten we samen zijn. Vervolgens kan één van ons uit de groep stappen en solist worden. Deze solist kan spelen met de macht die hij verkregen heeft, maar kan zich ook verloren voelen tegenover de groep.

De machtsrelatie die dit samenzijn met zich mee brengt vormt een belangrijk uitgangspunt voor deze makers. Als Gies zijn choreografie in dienst stelt van de inbeelding van de danser in plaats van de verbeelding van een innerlijke wereld voor de toeschouwer, ervaar je de dans niet als een solo, ondanks het feit dat hij de dans alleen voor een publiek opvoert. Schumacher en Rojo bepalen wanneer het publiek onderdeel wordt van hun wereld. Dupont benadrukt juist het alleen zijn in een groep: hij is samen alleen en ook alle

toeschouwers zijn alleen samen. Andere media op de dansvloer, zoals video, tekstproject of licht, kunnen de rol van danspartner overnemen, zonder dat daarmee het gevoel verdwijnt dat je naar een solo kijkt: een solo voor een vrouw en haar jongere evenbeeld, een solo voor een man en een cirkelzaag, een solo voor twee handen en zijn schaduw.

Bezochte voorstellingen:

Dance (Practicable), Frédéric Gies. Theater Frascati, 3 april 2009

Hauts Cris (Miniature), Vincent Dupont. Theater Frascati, 3 april 2009

It's my ass you've been thinking about, Paz Rojo. Theater Frascati, 1 april 2009

The Larry and Cherrie Show, Michael Schumacher. Theater Frascati, 1 april 2009

Jochem Naafs heeft een MA in Theaterwetenschap en in Nieuwe Media en Digitale Cultuur en werkt sinds januari 2009 als onderzoeker voor het Lectoraat Theatrale Maakprocessen. Hier vervolgt hij zijn afstudeeronderzoek naar relaties in transdisciplinaire maakprocessen. Naast zijn werk bij het lectoraat werkt Jochem als freelance schrijver (o.a. voor Springdance, Danslab en Domein voor Kunstkritiek) en dramaturg (o.a. voor Michael Pinchbeck). Uit dit werk blijkt zijn interesse in het maakproces van theater en dans en de context waarin theater en dans gemaakt wordt. www.playfulperformance.nl.